

Benlik Saygısı ve Ana-Baba Tutumları

Tunç ALKIN

D.E.Ü. Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı

ÖZET

Gence yönelik anababa tutumları ve etkileşim kalıplarının, gencin benlik saygısına ve ruh sağlığına birçok etkileri vardır. 60 sağlıklı ve 60 hasta denekten oluşan bir grup ergende bu etkenleri araştırdık. Ebeveynlerin eğitim düzeyleri, anababanın uyumu ve çekirdek ailede yaşamak daha yüksek benlik saygısı düzeyleriyle ilişkilidir. Gruplar arası karşılaştırmalar aile sorunlarında anababa çatışmasının, çocuk yetiştirme konusunda çelişkili ebeveyn davranışlarının ve annenin gençlere otoriteryen tutumlarının hasta ergen grubunda daha sık görüldüğünü göstermiştir.

Anahtar sözcükleri: Benlik saygısı, ebeveyn tutumları, ergenlik.

Ruhsal bozukluklarla ilişkisi nedeniyle psikiyatristlerin ilgisini çeken Benlik Saygısı (BS), benlik kavramının bir parçasıdır ve kişinin kendini olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirmesi anlamında kullanılmaktadır. Kendini değerlendirişin bilişsel yollarla yapılmasına karşın, bu değerlendirmede ağırlıklı olarak duygusal ve çöşkusal süreçlerin yer aldığı kabul edilmektedir(1,2,3). Rosenberg'e(4) göre BS önem verilen diğer insanlarla karşılaştırma işlemi sonucunda kişinin kendini biçtiği değerdir.

SUMMARY

Parental attitudes toward adolescent and the nature of their interactional patterns has many effects on adolescent's self-esteem and mental health. We investigated these factors in a group of adolescents consisting of 60 healthy and 60 disturbed subjects. Statistical analysis showed that education levels of parents, parental harmony and living in a nuclear family were related to the higher levels of self-esteem. Comparisons between the groups has shown that interparental conflicts on family problems, conflictual parental behaviors about child rearing issues and authoritarian attitudes of mothers to the adolescents were more frequently seen in disturbed adolescent group.

Key words: Self-esteem, parental attitudes, adolescence.

Araştırmalar ana-baba tutumlarının ve gençle etkileşim biçimlerinin BS'nı değiştirebildiğini ortaya koymuş ve ailenin etkisi birçok başka değişkene göre daha belirleyici bulunmuştur. Kötü evlilik, huzursuz aile ortamında yaşamak, ana-babanın ayrılması BS'ında düşmeye yol açmaktadır(5,6,7). Ebeveynlerden birisinin ölmesi veya yetiştirme yurtlarında yaşamının belirgin bir etkisi gösterilmemiştir(5,8). Buna karşılık ana-baba ilgisinin, sıcaklık ve yakınlık göstermelerinin gencin kendisini güvende

hissetmesine yol açarak BS'nı olumlu yönde etkilediği bilinmektedir(5,9,10). Bu çalışmada sorunlu ve sağlıklı ergen grupları karşılaştırılarak aile özellikleri, ana-baba tutumları ve aile içi etkileşimleri incelenmiştir. Bunların gencin BS'na olan etkilerini, ve gencin ruhsal sorunlarıyla olan ilişkilerinin aydınlatılması amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışma örnekleme hasta ve kontrol grubu olmak üzere 120 ergenden oluşmaktadır. Hasta grubunu (HG) Ocak-Kasım 1990 tarihleri arasında DEÜTF Hastanesi Psikiyatri ve Çocuk psikiyatrisi polikliniklere başvuran her iki cinsten 14-18 yaş grubundaki ergenler oluşturmuştur. Psicotik ya da organik mental bozukluğu olanlar dışında sorununa veya tanısına bakılmaksızın başvuran tüm ergenler çalışmaya alınmıştır. Çalışmanın HG 29 kız ve 30 erkekten oluşmaktadır, Kontrol grubu (KG) ise kültürel kökenli farklı ve çeşitli sosyo-ekonomik düzeylerde öğrencilerin okuduğu ve karma öğrenim yapılan İzmir Aliağa Lisesi I. II. ve III. sınıf öğrencileri içinden rasgele örneklem yöntemiyle seçilerek oluşturuldu. KG'na herhangi bir nedenle psikiyatriste başvurmamış olan gençler alındı. Bu şekilde yaş, cins, eğitim ve sosyoekonomik düzeyleri bakımından eşleştirilebilen 30 kız ve 30 erkekten oluşan bir KG elde edildi.

Polikliniğe başvuran ergenlerle tanıya yönelik psikiyatrik görüşme yapılmadan önce ergen çalışmanın amacı hakkında bilgilendirilerek Rosenberg(4) Benlik Saygısı Ölçeği ile Baykara (11) tarafından geliştirilerek, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış olan 58 soruluk anket formu verilmiştir. KG'nu oluşturan çeşitli sınıflardan Aliağa Lisesi öğrencilerine de öğretim yılı sonuna doğru bir eğitsel kol saatinde gerekli açıklayıcı bilgiler verildikten sonra söz konusu

ölçek ve anket formu tüm sınıflara aynı anda verilmiş ve soruları 45 dakika içinde yanıtlamaları istenmiştir.

Rosenberg tarafından ergenler için geliştirilmiş olan ve ergenlerin kendilerinin doldurduğu 12 alt bölümden oluşan BS ölçeği Çuhadaroğlu (12) tarafından Türkçeye çevrilerek geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Baykara (11) tarafından ergenlerin aile, okul, akran ve uyum durumlarını araştırmak için geliştirilen anketin soruları 5 alt bölüm oluşturacak şekilde gruplanmıştır. Bu anketin de geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel karşılaştırılmalarında X^2 ve t- testi kullanılmıştır.

BULGULAR

KG'da babanın ve annenin eğitim düzeyi BS ile ilişkiliyken, HG'nda yalnızca babanın eğitim düzeyi BS ile ilişkiliydi (Tablo I ve II). Gruplar karşılaştırıldığında baba mesleği açısından daha fazla işçi olduğu (HG: %11.67, KG: %35, $Z=2.294$, $p< 0.05$) ancak bunun BS'na etki etmediği anlaşılmıştır. Anne mesleği açısından büyük çoğunluk ev kadınıydı ve gruplararası fark yoktu. KG'da varolan BS ile anne mesleği arasındaki aşamalı ilişki HG'da görülüyordu (Tablo III).

KG'da annesi ölmüş ya da üvey olan genç yokken HG gençlerden 1'inin annesi ölmüştü, 2'sinin üvey annesi vardı. İki grupta da hiç üvey baba yoktu. HG'mda 5 gencin babası ölmüşken, kontrollerde babasız denek yoktu. Yine KG'da tüm deneklerin aile üyeleri birlikte yaşarken, HG'da görev gereği dışındaki nedenlerle 4 gencin anababası ayrıydı. Anası ya da babası ölmüş 6 genç te katıldığında HG'nda toplam 10 gencin(%16.7) tek ebeveynle yaşadığı anlaşıyordu (Tablo IV).

Tablo I. Babanın eğitim düzeyi ile benlik saygısı düzeylerinin dağılımı

BABALAR	Hasta Grubu Benlik Saygısı n=60			Kontrol Grubu Benlik Saygısı n=60			
	Düşük	Orta	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek	
Eğitimsiz	n	0	0	1	2	1	0
	%	(0.00)	(0.00)	(1.67)	(3.39)	(1.69)	(0.00)
İlkokul	n	0	12		1	7	5
Mezunu	%	(0.00)	(20.00)	(8.33)	(1.69)	(11.86)	(8.47)
Orta-Lise	n	8	10	2	0	15	8
Mezunu	%	(13.33)	(16.67)	(3.33)	(0.00)	(25.42)	(13.56)
Yüksek	n	3	11	7	1	8	11
Öğrenimli	%	(5.00)	(18.33)	(11.67)	(1.69)	(13.56)	(18.64)
Bilmiyorum	n	1	0	0	0	0	0
	%	(1.67)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)
Toplam	n	12	33	15	4	31	24
	%	(20.00)	(55.00)	(25.00)	(6.78)	(52.54)	(40.68)
İSTATİSTİK		$X^2=18.127, DF=8, p<0.05$			$X^2=21.497, DF:6, p<0.01$		

Tablo II. Annenin eğitim düzeyi ile benlik saygısı düzeylerinin dağılımı

ANNELER	Hasta Grubu Benlik Saygısı n=60			Kontrol Grubu Benlik Saygısı n=60			
	Düşük	Orta	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek	
Eğitimsiz	n	1	4	3	3	3	0
	%	(1.67)	(6.67)	(5.00)	(5.00)	(5.00)	(0.00)
İlkokul	n	6	14	4	0	14	12
Mezunu	%	(10.00)	(23.33)	(6.67)	(0.00)	(23.33)	(20.00)
Orta-Lise	n	3	10	6	1	13	10
Mezunu	%	(5.00)	(16.67)	(10.00)	(1.67)	(21.67)	(16.67)
Yüksek	n	2	4	2	0	2	2
Öğrenimli	%	(3.33)	(6.67)	(3.33)	(0.00)	(3.33)	(3.33)
Bilmiyorum	n	0	1	0	0	0	0
	%	(0.00)	(1.67)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)
Toplam	n	12	33	15	4	32	24
	%	(20.00)	(55.00)	(25.00)	(6.67)	(53.33)	(40.00)
İSTATİSTİK					$X^2=21.913, DF:6, p<0.01$		

Tablo III. Annenin mesleğiyle benlik saygısı ilişkisi

ANNE MESLEĞİ	Hasta Grubu Benlik Saygısı n=60			Kontrol Grubu Benlik Saygısı n=60		
	Düşük	Orta	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek
İşçi	n	0	1	0	0	0
	%	(0.00)	(1.67)	(0.00)	(0.00)	(0.00)
Memur	n	3	4	2	4	2
	%	(5.00)	(6.67)	(3.33)	(6.67)	(3.33)
Ev Kadını	n	9	27	1	28	22
	%	(15.00)	(45.00)	(1.67)	(46.67)	(36.67)
Serbest	n	0	1	1	0	0
	%	(0.01)	(1.67)	(1.67)	(0.00)	(0.00)
İSTATİSTİK		X ² = 20.343, DF= 4, p< 0.01 (0'lı satır dışıladıktan sonra)				

Tablo IV. Aile yapısı ve benlik saygısı düzeyleri

AİLE YAPISI	Hasta Grubu Benlik Saygısı n=60			Kontrol Grubu Benlik Saygısı n=60		
	Düşük	Orta	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek
Parçalanmış Aile	n	2	4	0	0	0
	%	(3.33)	(6.67)	(0.00)	(0.00)	(0.00)
Çekirdek Aile	n	9	28	4	29	21
	%	(15.00)	(46.67)	(6.78)	(49.15)	(35.59)
Geleneksel Aile	n	0	1	0	3	2
	%	(0.00)	(1.67)	(0.00)	(5.08)	(3.39)
Başka	n	1	0	0	0	0
	%	(1.67)	(0.00)	(0.00)	(0.00)	(0.00)

Aile yapıları incelendiğinde sağlıklı genç grubunda daha fazla oranda çekirdek aile saptanıyordu (HG:%76.7, KG:%91, $Z=-1.960$, $p<0.05$). Ancak aile yapısıyla BS arasında anlamlı bir ilişki yoktu. Buna karşılık gruplar karşılaştırıldığında çekirdek aileden gelip BS yüksek olan gençlerin oranı KG'nda anlamlı derecede fazlaydı (HG: %15, KG: %35.59, $Z=-2.530$, $p<0.01$).

Her iki grupta da evdeki otorite figürünün BS'na anlamlı bir etkisi yoktu ama baba sözünün dinlendiği evlerden gelen gençlerde BS yüksek olmaya eğilimliydi (Tablo 5). Evde kimin sözü geçer biçiminde düzenlenen bu soruda iki grup arasında farklılık vardı. HG'nda annenin (HG: %28.33, KG: %11.67, $Z=2.282$, $p<0.05$), KG'daysa babanın (KG: %76.67, HG: %55.0, $Z=2.502$, $p<0.01$) sözü daha fazla geçmekteydi. "Başka" başlığı altında verilen yanıtların tamamına yakını evde hem anneni hem de babanın sözünün aynı ölçüde geçtiğini belirtmektedir ve bu açıdan gruplar arası bir fark yoktur.

Sorunlar karşısında anababa anlaşması KG'da BS'la ilişki gösteriyordu (Tablo VI). Anababası anlaşılan gençlerin oranı KG'nda daha fazlaydı (HG: %60, KG: %85, $Z=-3.067$, $p<0.01$). Aynı olgunun yansması olarak anababa anlaşmazlığı HG'nda daha fazlaydı (HG: %30, KG: %15, $Z=1.967$, $p<0.05$).

Anababanın gencin disiplini konusunda ortak tutum alma oranı KG'nda daha fazlaydı (HG: %58.33, KG: %73.33, $Z=-1.732$, $p<0.05$). Ancak bunun BS'na herhangi bir etkisi gösterilmemiştir.

Anababanın gence yönelik tutumlarının niteliği yani otoriter, demokratik ya da ilgisiz oluşlarının, gençlerin BS'nı etkilediğini gösterir bir veri elde edilememiştir. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark yoksa da KG'da baba otoriter olarak algılanma eğilimi gösteriyordu. HG'nda anneler daha otoriter olarak algılanma eğilimi gösteriyordu. HG'nda anneler daha otoriter (HG: %36.67, KG: %21.67, $Z=1.808$, $p<0.05$), KG'nda ise daha demokratik (HG: %53.33, KG: %71.67, $Z=-2.074$, $p<0.05$)

Tablo V. Ailede otorite figürü ile benlik saygısı ilişkisi

OTORİTE FİGÜRÜ	c	Hasta Grubu Benlik Saygısı n=59			Kontrol Grubu Benlik Saygısı n=60		
		Düşük	Orta	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek
Anne	n	4	10	3	0	3	4
	%	(6.78)	(16.95)	(5.08)	(0.00)	(5.00)	(6.67)
Baba	n	7	17	9	3	24	19
	%	(11.86)	(28.81)	(15.25)	(5.00)	(40.00)	(31.67)
Başka	n	1	6	2	1	5	1
	%	(1.69)	(10.17)	(3.39)	(1.67)	(8.33)	(1.67)

Tablo VI. Ana-baba anlaşması ve benlik saygısı ilişkisi

ANA-BABA ANLAŞMASI	Hasta Grubu Benlik Saygısı n=58			Kontrol Grubu Benlik Saygısı n=60		
	Düşük	Orta	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek
Ana-Baba Anlaşır	n 6 (10.34)	n 20 (34.48)	n 10 (17.24)	n 1 (1.67)	n 26 (43.33)	n 24 (40.00)
Ana-Baba Anlaşmaz	n 4 (6.90)	n 11 (18.97)	n 3 (5.17)	n 3 (5.00)	n 6 (10.00)	n 0 (0.00)
Başka	n 1 (1.72)	n 2 (3.45)	n 1 (1.72)	n 0 (0.00)	n 0 (0.00)	n 0 (0.00)
İSTATİSTİK	$\chi^2= 15.882$, DF=2, $p<0.01$ (0'lı satır dışlanmıştır)					

tutum sergiliyorlardı. Üstelik HG'nda anne tutumu cinslere göre de farklıydı; anneler kız çocuklarına daha otoriter davranıyorlardı(Tablo-VII).

Gencin otoriteye karşı sergilediği tutum BS ile bağıntı göstermiyordu ve gruplararası da bir fark yoktu.

Ailenin gencin arkadaş grubu seçiminde arkadaşın cinsiyetine olan tutumu iki grupta da BS'na bir etki yapmamaktaydı. Ergenin cinsiyetine göre iki grup arası karşılaştırmalarda da bir fark saptanmadı. Gruplararası belirlenen tek fark "konuyu gence bırakarak ona karışmayan" ailelerin oranının KG'da yüksek oluşudur (HG: %45, KG:

%60, $Z=-1.645$, $p<0.05$).

Ailenin genci arkadaşını seçme konusunda yönlendirmesi gencin BS'nı etkilememekteydi. Kızlar-erkekler, HG-KG arasında bir fark yoktu. Hem HG'nun (%57.63), hem de KG'nun(%49.15) aileleri için çocuklarının arkadaşlarında "çalışkanlık" en fazla önem verilen özellikti.

TARTIŞMA

HG'nda babanın öğrenim düzeyinin yüksek oluşu BS'nı olumlu etkilerken, anneler için bu ilişki gözlenmemiştir (Tablo I ve II). KG'da hem baba hem de annelerin eğitim düzeyi ile BS arasında ilişki vardı. Her iki grupta babası yüksek öğrenimli olan gençler içinde yüksek BS'na sahip olanların sayısı beklenenin üstündeydi. Babanın

Tablo VII. Anne tutumu ve cinsiyet (Hasta grubu)

ANNE TUTUMU GENÇ	Otoriter	Demokratik	İlgisiz	Başka
Erkek	n 6 (10.00)	n 21 (35.00)	n 2 (3.33)	n 2 (3.33)
Kız	n 16 (26.67)	n 11 (18.33)	n 2 (3.33)	n 0 (0.00)
İSTATİSTİK	$\chi^2= 9.614$, DF= 3, $p<0.05$			

öğrenim düzeyi arttıkça sosyoekonomik düzeyin, çocukla iletişim yoğunluğunun ve uygun tutumların sergilenişinin de artması beklendiğinden BS'nin olumlu etkilenmesi mümkündür. Baba mesleğinin BS ile ilişkisiz olması da gözönünde tutulduğunda, bu etkinin daha çok eğitimin babaya kazandırdığı formasyondan kaynaklandığı söylenebilir. KG'da ilkokul mezunu annelerin çocuklarında BS'nin yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgumuz daha önceki yayınlarla uyusmamaktadır (13,14). Üstelik hasta grubu içinde ilkokul mezunu annesi olan gençlerde orta ve yüksek BS oranı da beklenenin üzerindeydi. Bu çelişik görünen durum tüm örneklem içinde yüksek öğrenimli anne sayısının yalnızca 12 (% 10) olmasının ve annelerin çoğunluğunun ev kadını olmasının bir yansıması olabilir (HG: %80, KG: %85). Düşük eğitim düzeyi olan annelerin daha hoşgörülü ve gencin isteklerini daha kabullenici olduğu, buna karşılık annenin eğitim düzeyi arttıkça gencin beklentilerinin de arttığı söylenebilir. Ayrıca eğitimsizliğin getirdiği bir sonuç olan annenin çoğunlukla ev kadını olma olgusu olasılıkla annenin çocuğuna daha çok zaman ayırabilmesini ve ilgilenmesini sağlıyor olabilir. Ebeveyn ilgisinin ise BS'nı yükselten bir etken olduğu bilinmektedir (5,6). Bu yorumlara ışık tutmak için yeni çalışmalar gereklidir.

KG'nda tüm deneklerin anababaları birlikte yaşarken, HG'nda 10 gencin (%16.7) anababalarının ayrı ya da birinin ölmüş olduğu saptanmış ancak bunun BS'na bir etkisi gösterilememiştir. Yörükoğlu (5) anababa ölümünün BS'nı pek etkilemediğini vurgularken Satılmış ve Seber(8) yetiştirme yurtlarındaki ergenlerin BS'nin, sağlıklı ergenlerle aynı olduğunu bildirmişlerdir. Bu bulgu tek ebeveynle yaşayan denek sayımızın az olması nedeniyle ihtiyatla karşılanmalıdır. BS'na belirgin bir etkisi gösterilememişse de anababa yoksunluğunun HG'da fazla oluşu ergenlik döneminde gencin uyumunu ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkilediği düşüncesini doğrular niteliktedir. (15,16). Anababanın birlikte ol-

mayışi aile yapısını belirlemektedir. Aile yapısı açısından çekirdek aile oranı KG'nda %91 iken, HG'nda %76.7'ye düşüyordu ($p < 0.05$). KG'nda çekirdek aileden gelen yüksek BS'na sahip ergenlerin oranı da KG'nda (%35.59) HG'nda (%15) fazlaydı ($p < 0.01$). Bu bulgulara göre anababa yoksunluğunun BS'na etkisi saptanamamışsa da, parçalanmış ailelerin gencin ruh sağlığına olumsuz etki ettiği söylenebilir.

Ailedeki otorite figürü olarak HG'nda anne, KG'nda ise baba yanıtları anlamlı fazlalık gösteriyordu. Ailelerdeki geleneksel rollerin değişmesi, annenin daha ön plana geçmesi gencin uyumunu olumsuz etkiler gibidir. Bu ergen işlevselliğine baba ilgisinin daha olumlu etki ettiği bulgusuyla kısmen açıklanabilir (17). Ayrıca HG'nda anababası ayrı yaşayan 4 gencin ve babası ölmüş 5 gencin bulunuşu gözden kaçırılmaması gereken bir etkidir. Dolayısıyla bulguyu ailenin parçalanması da etkilemiştir ve anneler zorunlu olarak otorite konumuna gelmişlerdir.

Ailesel sorunlar karşısında anababanın anlaşması KG'nda BS'nı olumlu etkiliyordu. Bu grupta anababasının anlaşmış söyleyen ergenlerden biri dışında tümünün BS anlamlı derecede orta-yüksek düzeyde saptanmıştır ($p < 0.01$). Hasta grubunda ise anlaşamayan anababa oranı % 30'ları buluyordu. Ev içi sorunlarda anababanın anlaşarak ortak çözümler üretmesi genci ve gencin kendisini iyi algılayışını olumlu yönde etkilemesi, tersine aile içindeki gerginlik sonucu ev ortamının huzursuz oluşunun gencin sorun yaratıcı olması bilinen bir olgudur (6,7,10,17,18,19). Bu olgu bulgularımıza da benzer biçimde yansımıştır.

BS'nı etkilemiyorsa da anababanın gencin disiplininde ortak tutum almaları KG'nda daha fazlaydı. Psikiyatriye başvurmayan gençlerin anababalarının disiplin konusunda daha çok birlikte davranmaları ve anababa anlaşmasının da bu grupta daha çok gözlenmesi bu iki olgu arasında bir ilişki olduğunu akla getirmektedir. Nitekim Bay-

kara (11), anlaşılan ebeveynlerin gencin disiplini konusunda da her zaman birlikte davranmaları ile anlaşamayan anababaların disiplin konusunda hiçbir zaman birlikte davranmamaları ilişkisini anlamlı bulmuştur. Tüm bu bulgular ışığında anlaşılan ebeveynlerin gencin eğitim ve terbiyesinde de ortak davranabildikleri, bunun da gencin uyumunu arttırdığı söylenebilir. Tutarsız ve değişken ebeveyn tutumları uyumu bozmakta ve olumsuz yansımaları hasta ergenlerde sıkça gözlenmektedir.

Otoriter, demokratik, ilgisiz tutumlar için anneler ve babalar ayrı ayrı sorulmuş, BS ile bir ilişki saptanmamış, yalnızca anne tutumları bakımından gruplararası fark saptanmıştır. Babalar her iki genç grubu tarafından demokratik olarak algılanırken, anneler HG'nda daha otoriter KG'nda ise daha demokratik olarak niteleniyordu. Üstelik hasta grubunda annelerin cinse göre ayrımlı davranarak kız çocuklarına daha otoriter-yen tutum sergiledikleri saptanmıştır (Tablo VII). Aynı eğilim istatistiksel bir anlamlılık taşımasa bile KG'nda da görülüyordu. Bu eğilim kültürümüzde çocukların cinsiyetine göre ailenin ayrımlı davranma olgusunun bir sonucudur (20,21,22). Tezcan'ın(23) çalışmasında saptanan gençlerin daha çok anneleriyle sorunları olduğu bulgusu da kısmen desteklenmiştir. Gençlerin terbiyesinde annelerin etkin oldukları ama erkek çocuklarına gösterdikleri hoşgörüyü kızlarına göstermedikleri ortadadır. HG'nda da anneler otoriter-yen olarak niteleniyordu. Bu durumun bu grupta parçalanmış aile sayısının daha çok olması, genci yaşadığı sorunlardan ötürü daha çok kısıtlama eğilimi ve muhtemelen gencin algılayışında ki bazı çarpıklıklar gibi etkenlerden köken aldığı ileri sürülebilir.

Evdeki otoriteye karşı gencin tutumu her iki grupta da "karşılık veririm ama isteneni yaparım" şikkında yoğunlaşıyordu ve KG'nda BS ile ilişki gösteriyordu ($X^2 = 17,168$, $DF = 4$, $p < 0.01$). Bu durum dönemin özelliğini yansıtmaktadır.

Genç hem bağımsız olmayı istemekte, hem de otoritenin söylediğine uymaktadır. Genç kendini kanıtlamaya çalışmakta ama bunun zorluğunu yaşayarak sorumluluk alma karşısında bocalamaktadır (24).

Ailenin gencin arkadaş grubu seçiminde arkadaşın cinsiyetine tutumu, hasta-kontrol, kız - erkek gruplarında farklılık göstermemekte ve BS'na etki etmemektedir. Baykara (11) ailelerin bu konuda çocuklarının cinsiyetine göre ayırım yaptıklarını bildirmiştir. Bu ayırım kızlarda kendi cinsinden arkadaş seçme, erkeklerde ise seçimi gence bırakma biçiminde kendini göstermiştir. Kültürel değerler gözönüne alındığında Baykara'nın bulgusu beklenen bir olguydu. Bu çalışmada aynı bulgunun gösterilememesi aradan geçen 9 yılda kültürel tutumların değişmesinden kaynaklanmış olabilir. Hızlı kültürel geçişlerin yaşandığı ülkemizde ailelerdeki demokratikleşme ve kız-erkek arkadaşlığına daha hoşgörü gösterme eğiliminin bu sonucu yaratmış olması olasıdır. Konuyu ergene bırakarak ona karışmayan aile oranını KG'nda daha fazla oluşu ($p = 0.05$) ailelerin esnekliği ve demokratik tutum içinde oluşlarının bir göstergesidir diyebiliriz.

Ailenin genci arkadaş seçme konusunda yönlendirişi bakımından kız-erkek ya da hasta-kontrol grupları arasında bir fark yoktu. Ailenin aradığı en önemli özellik arkadaşın "çalışkan" olmasıydı. Daha sonra sıklık sırasıyla "arkadaşın yetenekleri", "örnek göstermezler", "karışmazlar", "dürüstlük", "terbiyelilik" ve bu şıkların bileşimi geliyordu. Bu konuda ailelerin olumlu toplumsal değerleri gençlere aktarmaya çalıştıkları bunu yaparken de oldukça demokratik ve nesnel olabildikleri söylenebilir.

Sonuç olarak çalışmamızda anababa eğitim düzeylerinin, anababanın aralarında anlaşmasının ve gencin çekirdek aileden gelmesinin gencin BS'nı olumlu yönde etkilediği ortaya çıkmıştır. Ruhsal sorunları olan gençlerde daha sık babanın

olmayışı, dolayısıyla daha az çekirdek aileden gelme ve evde annenin sözünün daha çok geçmesi olgusu saptanmıştır. Sorumlu gençlerde ek olarak anababanın daha az anlaşıkları ve ilişkili olarak gencin disiplininde de daha çok çelişikleri, annelerin daha otoriteryen oldukları, özellikle kız çocuklarına karşı daha katı davrandıkları belirlenmiştir. Bu etkenlerin gençlik sorunlarıyla neden-sonuç ilişkisi içinde oldukları kanısındayım. Kişinin çevresindeki en önemli kişiler anababası

olduğundan çocukluktan başlayarak onların genç hakkındaki fikirleri kendini değerlendirme sürecinde genci derinden etkilemektedir. Sorunları nedeniyle değerlendirilen ergenlerde yukarıda etkenlerin araştırılmasının sorunu anlama ve sağıtım planlama açısından önemli olduğu açıktır. Bundan ötürü düşük BS'nın psikopatolojiyle ilişkisi ve ailenin BS'na etkisi gözönünde tutularak aile içi etkileşimlerin doğasına yönelik araştırmaların gençliğin ruhsal sorunlarının önlenmesi ve sağıtımına ışık tutacağı ortadadır.

KAYNAKLAR

1. Damon W, Hart D. The development of self-understanding from infancy through adolescence. *Child Development* 1982; 53: 841-864.
2. Stagner R. *Psychology of Self*. New York: McGraw-Hill Company Inc-1961; 182-213.
3. Rajabally MH. Instruction in developmental psychology and its influence on self-concept. *Adolescence* 1987; XXII: 545-553.
4. Rosenberg M. *Society and adolescent self-image*. Princeton, New Jersey, Princeton University Press 1965.
5. Yörükoğlu A. Gençlik Çağı. Tisa Matbaası Ankara 1985; 89,156,157-193.
6. Rutter M, Hersov L. *Child and adolescent psychiatry*. Oxford, Blackwell Scientific publications Second Ed 1987; 82-100, 216-232, 351-367.
7. Garbanno J, Sebes J, Schellenbach C. Families at risk for destructive parent-child relations in adolescence. *Child Development* 1984; 55: 174-183.
8. Satılmış G, Seber G. Yetiştirmeye yurdunda yaşayan ergenlerde benlik saygısı. *Psikoloji Dergisi* 1989; 7: 68-73.
9. Pipp S, Shaver P, Jennings S. et al. Adolescents, theories about the development of their relationships with parents. *J Pers Soc psychol* 1985; 48: 991-1001.
10. Gecas V, Schwalbe ML. Parental behavior and adolescent self-esteem. *J Marriage and Family* 1986; 48: 37-46.
11. Baykara A. Bir grup ergende aile-okul-akran ilişkileri ve uyum durumunun kıyaslamalı incelenmesi. Doçentlik tezi İzmir 1982.
12. Çuhadaroğlu Çetin F. Gençlerde benlik saygısı ile ilgili bir araştırma XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongre Kitabı. İstanbul Mimeray ofset 1986; 107-108.
13. Çuhadaroğlu Çetin F. Adolesanlarda özdeğer duygusu ve çeşitli psikopatolojik durumlarla ilişkisi. *Düşünen Adam* 1990; 3: 71-75.
14. Oğuzhanoğlu Kalkan N. Lise öğrenimini sürdüren 15-18 yaşları arasındaki ergenlerde benlik saygısı ve bunu etkileyen etmenlerin araştırılması. Uzmanlık tezi İzmir 1988.
15. Wallerstein J, Johnson JR. Children of divorce. Recent findings regarding long-term effects and recent studies of joint and sole custody. *Ped Review* 1990; 11: 197-203.
16. Wallerstein J. The impact of divorce on children. *Psychiatr Clin North Am* 1980; 3: 455-467.
17. Lecroy CW. Parent-adolescent intimacy. Impact on adolescent functioning. *Adolescence* 1988; XXIII, 137-147.
18. Gutstein S. Family reconciliation as a response to adolescent crises. *Family Process* 1987; 26: 475-491.
19. Forehand , Wierson M, McCombs A. et al. Interparental conflict and adolescent problem behavior. An examination of mechanisms. *Behav Res Ther* 1989; 27: 365-371.
20. Ekşi A. Gençlerimiz ve sorunları. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları 1982; 121-125.
21. Ekşi A. Annenin çocuklarına karşı tutumu ile babanın tutumunun karşılaştırılması: 1613 gençte kendi aileleri ile ilgili bir anket çalışması. XI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları. İzmir, EÜTF ofset basımevi 1977; 100-107.
22. Kaya YK. İnsan yetiştirme düzenimiz. Ankara, Nİ ve matbaası 1977; 387-390.
23. Tezcan M. Kuşaklar Çalışması. Ankara, Kadioğlu matbaası 1981; 174-190.
24. Bandura A. The Stormy decade: Fact or fiction? In Muus RE Ed *Adolescent Behavior and Society*, New York, Random House 1980; 22-30.